

Toelichting op de vertaling van *Il tempo migliore della nostra vita* van Antonio Scurati

Mara Baldi & Marietta de Jongh

Antonio Scurati is een schrijver met een missie: hij schrijft vanuit de overtuiging dat een kunstenaar/schrijver de plicht en mogelijkheid heeft tot morele verbetering van de mensen die hij of zij weet te bereiken. Uiteraard heeft dit consequenties voor zijn schrijfstijl, onderwerpen en research.

Il tempo migliore della nostra vita is het dramatische levensverhaal van Leone Ginzburg vanaf het moment van zijn weigering de fascistische eed af te leggen, waardoor hij weggestuurd wordt van de universiteit, tot aan zijn eenzame dood als gevangene op vijfendertigjarige leeftijd. Aanleiding tot het schrijven was het opduiken van de laatste brief die Ginzburg schreef aan zijn vrouw Natalia, vanuit gevangenschap, enkele uren voor zijn dood. De brief werd gevonden en in de openbaarheid gebracht op het dieptepunt van de financiële en morele crisis van het huidige Italië, en bood juist om die reden inspiratie tot het schrijven van deze sterke roman, die ook aan de moderne lezer zeer zeker een boodschap kan overbrengen van hoop en morele ‘verlichting’.

De keuze van het onderwerp is bepalend geweest voor de stijl: de dramatische loop van een mensenleven afgezet tegen de realiteit van oorlog, geweld, fascisme; dit alles vergt zeer gedegen historisch onderzoek en rechtvaardigt een zwaarwichtige stijl van schrijven. Scurati schuwt dan ook geen enkel retorisch middel: pathos, herhalingen, metaforen, ontelbare komma’s en af en toe een – naar Nederlandse maatstaven – wellicht wat melodramatische woordkeuze. Al met al geen eenvoudige opgave voor een vertaler (met name naar de Nederlandse taal).

Wij hebben ervoor gekozen Scurati’s stijl zoveel mogelijk in ere te houden: deze keuze komt voort uit grote bewondering voor de wijze waarop de broeierige en dreigende sfeer, het fascistische geraas doorklinkt in de klank van de taal en af en toe even onderbroken wordt door stilte, eenvoud, gevoel.

Scurati wisselt lange ritmische zinnen af met heel korte, soms elliptische uitingen. Omdat de lengte van de zinnen uitermate functioneel is, hebben wij maar een heel enkele maal een zin gesplitst en alleen wanneer dit winst aan expressiviteit opleverde. Komma’s hebben bij Scurati een ritmerende werking: zij ondersteunen de drukkende sfeer, de nabijheid van het kwaad, stampende laarzen, geschreeuw van mensen, overdenking, stilte, eenzaamheid. In het Nederlands zou het gebruik van veel komma’s een te grote verzwarend betekend hebben; wij hebben dan ook bewust gekozen voor een spaarzame plaatsing van komma’s om de leesbaarheid te bevorderen.

De titel stamt uit *Inverno in Abruzzo*, geschreven door Natalia Ginzburg, enkele weken na de tragische dood van haar echtgenoot. De stijl is sober, de toon terneergeslagen. Natalia blikt terug op wat achteraf gezien dé tijd van haar/hun leven was:

lo mi chiedo se questo è accaduto a noi, a noi che compravamo gli aranci da Girò e andavamo a passeggio nella neve. Allora io avevo fede in un avvenire facile e lieto, ricco di desideri appagati, di esperienze e di comuni imprese. Ma era quello il tempo migliore della mia vita e solo adesso che m'è sfuggito per sempre, solo adesso lo so.¹

Inherent aan een historische roman is de aanwezigheid van veel woorden of begrippen met cultureel bepaalde connotaties. Sommige daarvan zijn voor de aandachtige lezer makkelijk te achterhalen – dan wel bekend – en hebben wij dus onvertaald gelaten. Andere woorden verliezen enigszins aan waarde, zoals het begrip *omologati*, dat onlosmakelijk met Pasolini verbonden is: een oorspronkelijk door het fascistische regime met alle middelen opgelegde vervlakking van de maatschappij, van het individu, met als doel het creëren van één grote homogene en gedweeë massa, zonder uitschieters naar welke kant dan ook.

Een wat spijtig probleem leverde het woord *libero docente* (letterlijk ‘vrije docent’) op: de privatdocent. Privaatdocenten konden aan een universiteit college geven in een vak dat nog niet gedoceerd werd maar waarvan men het belang wel inzag. Zo werden nieuwe academische vakgebieden meestal eerst aan privaatdocenten gegeven voordat de universiteit het initiatief nam een lector of buitengewoon hoogleraar aan te stellen. Het privaatdocentschap begon met een verzoek aan de universiteit en de toelating geschiedde uiteindelijk bij ministerieel besluit. Het privaatdocentschap begon met een openbare les, waarin meestal het doel en de opzet van verdere colleges werd toegelicht. Een dergelijk docentschap was zonder salaris voor een periode van vijf jaar, waarna het op verzoek verlengd kon worden. In Duitsland is het privaatdocentschap ook vandaag de dag nog gebruikelijk na het behalen van de *Habilitation* voor het verkrijgen van een aanstelling als hoogleraar. In Nederland niet. Dat het begrip *libero docente* psychologisch gezien een sleutelfunctie vervult in het verhaal van Leone Ginzburg is evident: het element van vrijheid en onbezoldigdheid is essentieel. Helaas zit dit element van vrijheid niet in de eertijds in Nederland gangbare term ‘privaatdocent’; vanwege de duidelijkheid hebben wij toch gemeend voor deze term te moeten kiezen.

De veelvuldig voorkomende fascistische terminologie is wellicht niet als zodanig bekend bij de Nederlandse lezer, maar wel gemakkelijk te herleiden tot Duitse taaluitingen van vergelijkbare strekking en behoeft daarom ons inziens geen verdere toelichting.

Het is voor ons als vertalers een uitermate verrijkende ervaring geweest om het eerste hoofdstuk van *Il tempo migliore della nostra vita* te mogen vertalen: ook in het ‘deltamoeras’ Nederland moet er toch een uitgever te vinden zijn voor dit prachtige boek.

Mara Baldi heeft Italiaanse en Franse taal en letterkunde gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is (onder meer) werkzaam als docent aan de Universiteit van Amsterdam en aan de ITV (Hogeschool voor Tolken en Vertalen) in Utrecht.

Elandsstraat 205c
1016 SC Amsterdam
E.M.Baldi@uva.nl

¹ Natalia Ginzburg, *Le piccole virtù*, Torino, Einaudi, 1961, p. 2.

Marietta de Jongh heeft Klassieke talen en Vertalen gestudeerd aan de Universiteit Utrecht en Franse taal en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is werkzaam geweest als journalist, tolk/vertaler en momenteel nog in het voortgezet onderwijs.

Belle van Zuylenlaan 28
2104 SR Heemstede
lodovica447@gmail.com